

ระบบสมการ

1. ระบบสมการที่ประกอบด้วยสมการดีกรีสอง และสมการเชิงเส้น

ระบบสมการที่ประกอบด้วยสมการดีกรีสอง และสมการเชิงเส้น มีรูปทั่วไปดังนี้

$$AX^2 + BY^2 + CXY + DX + EY + F = 0$$

$$PX + 2Y + R = 0$$

เมื่อ x และ y เป็นตัวแปร และ A, B, C, D, E, F, P, Q และ R เป็นจำนวนจริง โดยที่ A, B และ C ไม่เท่ากับศูนย์พร้อมกัน และ P, Q ก็ไม่เป็นศูนย์พร้อมกันด้วย โดยที่สมการเชิงเส้นจะมีกราฟเป็นเส้นตรง ส่วนสมการดีกรีสองจะเป็นกราฟรูปวงกลม พาราโบลา วงรี หรือไฮเพอโบลา

ตัวอย่างของสมการเชิงเส้นมีดังนี้

$$x + 2y = 0$$

$$3x - y = 12$$

$$12x = 3y \quad \text{เป็นต้น}$$

ตัวอย่างของสมการกำลังสองมีดังนี้

$$3x^2 + 2y^2 = -10$$

$$-x^2 + xy + y^2 = -1 \quad \text{เป็นต้น}$$

ถามว่า เราหาคำตอบของระบบสมการเพื่ออะไรครับ ?

ตอบว่า คำตอบของระบบสมการที่เราหานั้น คือจุดตัดของกราฟเส้นตรงกับกราฟเส้นโค้ง ซึ่งจุดตัดหรือคำตอบนี้ อาจมีเพียงจุดเดียว มีสองจุด หรือไม่มีเลยก็ได้

ขั้นตอนการหาคำตอบของระบบสมการ มีดังนี้

- 1) ทำสัมประสิทธิ์หน้าตัวแปรใดตัวแปรหนึ่งให้เท่ากัน โดยใช้หลักการของ ค.ร.น.
- 2) นำสมการทั้งสองมาลบหรือบวกกัน เพื่อกำจัดตัวแปรร่วมตัวใดตัวหนึ่งทิ้งไป ทำให้ได้สมการใหม่ที่เหลือตัวแปรเพียงตัวเดียว
- 3) แก้สมการใหม่เพื่อหาค่าตัวแปรนั้น ๆ แล้วแทนค่าตัวแปรที่ได้ในสมการตั้งต้นสมการใดสมการหนึ่ง (ที่มีรูปแบบง่าย ๆ เลขไม่เยอะ) เพื่อหาค่าตัวแปรอีกตัวหนึ่ง
- 4) เมื่อหาค่าตัวแปรทั้งสองได้แล้ว อย่าลืมตรวจคำตอบด้วยนะครับ

ลองมาดูตัวอย่างการแก้ปัญหาลักษณะต่อไปนี้ครับ

ตัวอย่างที่ 1 จงแก้ระบบสมการ $x^2 + y^2 = 25$ ----- ①
 $x + y = 1$ ----- ②

วิธีทำ จากสมการที่ ② $x + y = 1$
 หาค่า x ได้ $x = 1 - y$ ----- ③

แทนค่า x จาก ③ ใน ① $(1 - y)^2 + y^2 = 25$

$$1 - 2y + y^2 + y^2 = 25$$

$$2y^2 - 2y + 1 - 25 = 0$$

$$2y^2 - 2y - 24 = 0$$

$$(2y + 6)(y - 4) = 0$$

$$y = \frac{-6}{2}, 4 \text{ หรือ } -3, 4$$

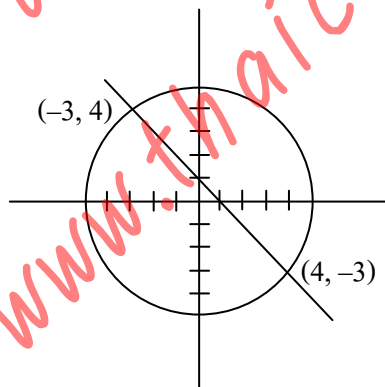
แล้วแทนค่า $y = -3$ กับ 4 ใน ②

จะได้ $x - (-3) = 1$ หรือ $x + 4 = 1$

$x = 4$ หรือ $x = -3$

ดังนั้น คำตอบของระบบสมการ คือ พิกัด $(4, -3)$ และ $(-3, 4)$

ตอบ

เว็บไซต์ www.thaicadet.org

ตัวอย่างที่ 2 จงแก้ระบบสมการ $x - 2y = 8$ ----- ①

$xy = 24$ ----- ②

วิธีทำ หาค่า x จากสมการที่ ① $x = 2y + 8$ ----- ③

แทนค่า x จาก ③ ใน ② $(2y + 8)y = 24$

เพื่อหาค่า y $2y^2 + 8 - 24 = 0$

$(2y + 12)(y - 2) = 0$

$y = 2, \frac{-12}{2}$ หรือ $2, -6$

แทนค่า $y = 2$ และ -6 ใน ① เพื่อหาค่า x

จะได้ $x - 2(2) = 8$ หรือ $x - 2(-6) = 8$

$x = 8 + 4$ หรือ $x = 8 - 12$

$x = 12$ หรือ $x = -4$

ดังนั้น คำตอบของระบบสมการ คือ พิกัด $(12, 2)$ และ $(-4, -6)$

ตอบ

เว็บไซต์ทางโรงเรียน
www.thaicadet.org

ตัวอย่างที่ 3 จงแก้ระบบสมการ $2x^2 - 2xy + y^2 = 10$ ----- ①

$2x - y + 2 = 0$ ----- ②

วิธีทำ หาค่า x จากสมการที่ ② $x = \frac{y-2}{2} = \frac{y}{2} - 1$ ----- ③

แทนค่า x จาก ③ ใน ① เพื่อหาค่า y

$$= 2\left(\frac{y}{2}-1\right)^2 - 2\left(\frac{y}{2}-1\right)y + y^2 = 10$$

$$= 2\left[\left(\frac{y}{2}\right)^2 - \left(\frac{y}{2}\right)(1)+1^2\right] - 2y\left(\frac{y}{2}\right) + 2y + y^2 - 10 = 0$$

$$= 2\left(\frac{y^2}{4} - y + 1\right) - y^2 - 2y + y^2 - 10 = 0$$

$$= \frac{y^2}{2} - 2y + 2 + 2y - 10 = 0$$

$$= \frac{y^2}{2} - 8 = 0$$

$$y = \sqrt{8(2)}$$

$$y = \pm 4$$

แทนค่า $y = \pm 4$ ใน ② เพื่อหาค่า x

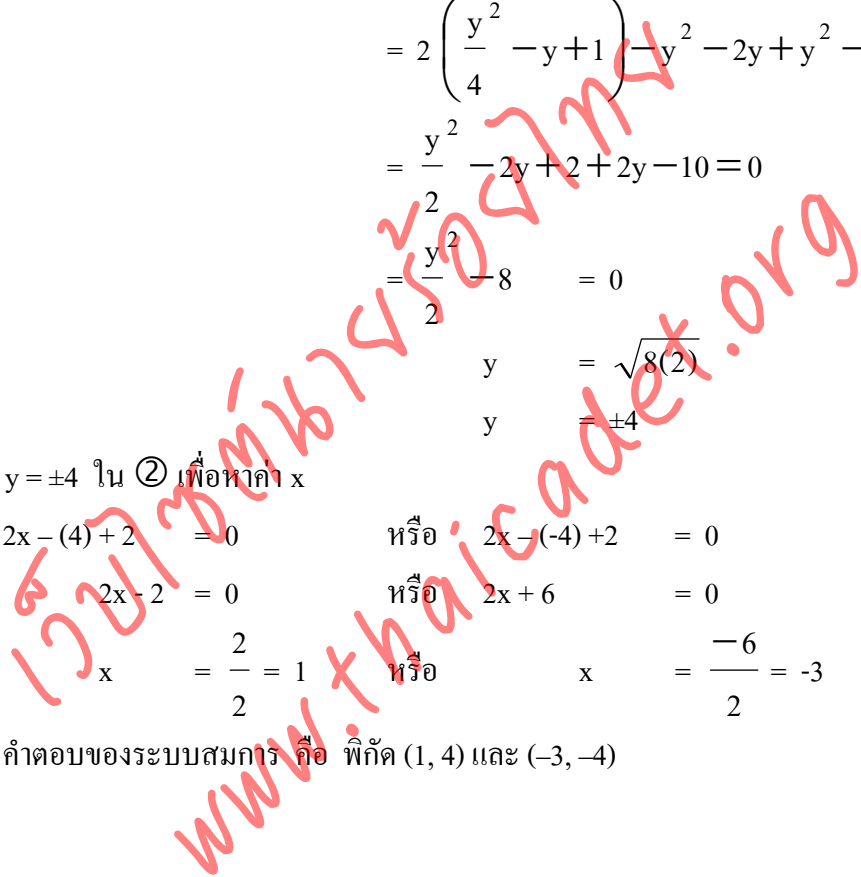
จะได้ $2x - (4) + 2 = 0$ หรือ $2x - (-4) + 2 = 0$

$2x - 2 = 0$ หรือ $2x + 6 = 0$

$x = \frac{2}{2} = 1$ หรือ $x = \frac{-6}{2} = -3$

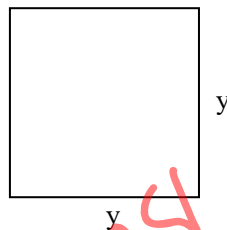
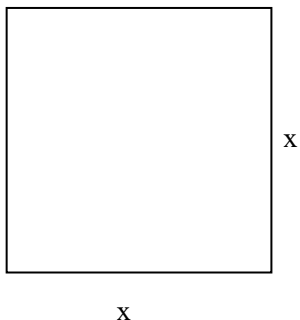
ดังนั้น คำตอบของระบบสมการ คือ พิกัด (1, 4) และ (-3, -4)

ตอบ

ตัวอย่างที่ 4 ผลต่างของพื้นที่รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสสองรูปเท่ากับ 24 ตารางเซนติเมตร ความยาวของด้านของสี่เหลี่ยมจัตุรัสรูปใหญ่น้อยกว่าสองเท่าของความยาวของด้านของสี่เหลี่ยมจัตุรัสรูปเล็กอยู่ 3 เซนติเมตร จงหาความยาวของด้านของรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสแต่ละรูป

วิธีทำ จากโจทย์ เขียนรูปเพื่อประกอบการแก้ปัญหาโจทย์ได้ดังนี้

จัตุรัสรูปใหญ่มีพื้นที่ $= x^2$ ตารางเซนติเมตร

จัตุรัสรูปเล็กมีพื้นที่ y^2 ตารางเซนติเมตร

เราสามารถแปลงโจทย์ให้เป็นสมการได้ดังนี้

ผลต่างของพื้นที่ของ □ จัตุรัสทั้งสองรูป คือ

$$x^2 - y^2 = 24 \quad \text{----- ①}$$

ผลต่างของความยาวของด้าน ของ □ จัตุรัสทั้งสองรูป คือ

$$2y - x = 3 \quad \text{----- ②}$$

หาค่า x จากสมการที่ ② จะได้

$$x = 2y - 3 \quad \text{----- ③}$$

แทนค่า x จาก ③ ใน ① เพื่อหาค่า y

$$(2y - 3)^2 - y^2 = 24$$

$$4y^2 - 2(2y)(3) + 9 - y^2 - 24 = 0$$

$$3y^2 - 12y - 15 = 0$$

$$(3y - 3)(y - 5) = 0$$

$$y = 5, -1$$

แต่ไม่มีระยะทาง หรือความยาวใดที่เป็นจำนวนติดลบ ดังนั้น $y = 5$

แทนค่า $y = 5$ ใน ②

$$2(5) - x = 3$$

$$10 - 3 = x$$

$$\text{หรือ } x = 10 - 3 = 7$$

ทำให้เราทราบว่า ความยาวของด้านของรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสรูปใหญ่ คือ 7 เซนติเมตร

และ ความยาวของด้านของรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสรูปเล็ก คือ 5 เซนติเมตร

ตอบ

ตัวอย่างที่ 5 จงหาค่า k ที่ทำให้กราฟเส้นตรง $y - 2x = k$ ตัดกับกราฟพาราโบลา $y = x^2$ ที่จุดตัดเพียงจุดเดียว

วิธีทำ กำหนดให้ $y - 2x = k$ ----- ①

และ $y = x^2$ ----- ②

จาก ① ย้ายข้างหาค่า y ได้ $y = 2x + k$ ----- ③

เนื่องจาก ③ = ② ดังนั้น $2x + k = x^2$

$$x^2 - 2x - k = 0$$

หาค่า x จากสูตร

$$x = \frac{-b \pm \sqrt{b^2 - 4ac}}{2a}$$

$$= \frac{-(-2) \pm \sqrt{(-2)^2 - 4(1)(-k)}}{2(1)}$$

$$= \frac{2 \pm \sqrt{4 + 4k}}{2}$$

โดยที่ $\sqrt{4 - 4k} = \sqrt{4(1+k)} = 2\sqrt{1+k}$

$$= \frac{2(1 \pm \sqrt{1+k})}{2}$$

$$= 1 \pm \sqrt{1+k}$$

การที่กราฟทั้งสองตัดกันเพียงจุดเดียว ต้องแทนค่า k ที่ทำให้ x มีคำตอบเดียว

นั่นคือ $x = 1 \pm 0$

$$\therefore \sqrt{1+k} = 0$$

ยกกำลังสองทั้งสองข้าง $1+k = 0$

จะได้ $k = -1$

ตอบ

2. ระบบสมการที่ประกอบด้วยสมการดีกรีสอง

ระบบสมการนี้ ก็คือสองสมการที่มีดีกรีสอง จำนวนพจน์ (term) จะเหลือเพียง 2 พจน์เท่านั้น อ่านดูแล้วน่าจะแก้ปัญหาลง่าย เพราะรูปมันสั้นกว่าแบบแรก แต่จริงๆแล้วหลักการแก้สมการก็เหมือนกับหลักการแก้สมการโดยทั่วไป คือ

- 1) ทำสัมประสิทธิ์หน้าตัวแปรใดตัวแปรหนึ่งให้เท่ากัน โดยใช้หลักการของ ค.ร.น.
  - 2) นำสมการทั้งสองมาลบหรือบวกกัน เพื่อกำจัดตัวแปรร่วมตัวใดตัวหนึ่งทิ้งไป ทำให้ได้สมการใหม่ที่เหลือตัวแปรเพียงตัวเดียว
  - 3) แก้สมการใหม่เพื่อหาค่าตัวแปรนั้น ๆ แล้วแทนค่าตัวแปรที่ได้ในสมการตั้งต้นสมการใดสมการหนึ่ง (ที่มีรูปแบบง่าย ๆ เลขไม่เยอะ) เพื่อหาค่าตัวแปรอีกตัวหนึ่ง
- เพียงเท่านี้ก็เรียบร้อยแล้วครับ เมื่อหาค่าตัวแปรทั้งสองได้แล้ว อย่าลืมตรวจคำตอบด้วยนะครับ

ลองดูตัวอย่างต่อไปนี้ครับ

ตัวอย่างที่ 6 จงหาคำตอบของระบบสมการ $x^2 + y^2 = 5$ ----- ①
 $2x^2 - 3y^2 = 5$ ----- ②

วิธีทำ ขั้นที่ 1 ทำสัมประสิทธิ์หน้าตัวแปรให้เท่ากัน ในที่นี้เลือกทำกับตัวแปร x
 ① $\times 2$; $2x^2 + 2y^2 = 10$ ----- ③

ขั้นที่ 2 กำจัดตัวแปร x ให้เหลือเพียงตัวแปร y
 ③ - ②; $2x^2 + 2y^2 - (2x^2 - 3y^2) = 10 - 5$
 $2x^2 + 2y^2 - 2x^2 + 3y^2 = 5$
 $5y^2 = 5$
 $y^2 = 1$
 $y = \pm 1$

ขั้นที่ 3 แทนค่าตัวแปร y ที่ได้เพื่อหาค่าตัวแปร x
 แทนค่า $y = \pm 1$ ใน ①; $x^2 + (1)^2 = 5$ หรือ $x^2 + (-1)^2 = 5$
 $x^2 + 1 = 5$ หรือ $x^2 + 1 = 5$
 $x^2 = 4$ หรือ $x^2 = 4$
 $x = \pm 2$ หรือ $x = \pm 2$ เช่นกัน

ดังนั้น คำตอบของระบบสมการนี้ มีถึง 4 คำตอบ คือ (2, 1) (2, -1) (-2, 1) และ (-2, -1) **ตอบ**

ตัวอย่างที่ 7 จงแก้ระบบสมการ $2y(x - y) = 7$ ----- ①
 $7y^2 - 4 + xy = 0$ ----- ②

วิธีทำ จัดรูปแบบสมการใหม่ จะได้

จาก ① ; $2y(x) - 2y(y) = 7$
 $2y^2 - 2y^2 = 7$
 $2y^2 - 2xy + 7 = 0$ ----- ① ใหม่

จาก ② ; $7y^2 + 1xy - 4 = 0$ ----- ② ใหม่

ขั้นที่ 1 ทำสัมประสิทธิ์หน้าตัวแปรให้เท่ากัน ในที่นี้เลือกทำกับตัวแปร xy

② × 2; $14y^2 + 2xy - 8 = 0$ ----- ③

ขั้นที่ 2 กำจัดตัวแปรในเทอม xy ให้เหลือเพียงตัวแปร y

① + ③; $2y^2 - 2xy + 7 + 14y^2 + 2xy - 8 = 0 + 0$
 $16y^2 - 1 = 0$
 $(4y)^2 - 1^2 = 0$
 $(4y + 1)(4y - 1) = 0$
 จะได้ $y = \pm \frac{1}{4}$

ขั้นที่ 3 แทนค่าตัวแปร y ที่ได้เพื่อหาค่าตัวแปร x

แทนค่า $y = \pm \frac{1}{4}$ ใน ①; $2\left(\frac{1}{4}\right)\left(x - \frac{1}{4}\right) = 7$ หรือ $2\left(-\frac{1}{4}\right)\left(x - \left[-\frac{1}{4}\right]\right) = 7$
 $\frac{1}{2}\left(x - \frac{1}{4}\right) = 7$ หรือ $\left(-\frac{1}{2}\right)\left(x + \frac{1}{4}\right) = 7$
 $x - \frac{1}{4} = 7 \times 2$ หรือ $x + \frac{1}{4} = 7(-2)$
 $x = 14 + \frac{1}{4} = 14\frac{1}{4}$ หรือ $x = -14 - \frac{1}{4} = -14\frac{1}{4}$

ดังนั้น คำตอบของระบบสมการนี้มี 2 คำตอบ คือ $\left(14\frac{1}{4}, \frac{1}{4}\right)$ และ $\left(-14\frac{1}{4}, -\frac{1}{4}\right)$ **ตอบ**

ตัวอย่างที่ 8

จงหาคำตอบของระบบสมการ $\frac{1}{x^2} + \frac{1}{y^2} = \frac{13}{36}$ ----- ①

$\frac{1}{x} + \frac{1}{y} = \frac{1}{6}$ ----- ②

วิธีทำ ข้อนี้ไม่ใช่แค่หาเลขมาคูณกับสัมประสิทธิ์แล้วครับ แต่ต้องคิดหาวิธีว่าทำอะไรจะทำให้พจน์หรือ term ใด term หนึ่งเท่ากันได้ เพื่อจะได้นำมาลบกัน แล้วแก้สมการหาค่าตัวแปรที่เหลือ

นำ ② มายกกำลังสองทั้งสองข้าง $\left(\frac{1}{x} + \frac{1}{y}\right)^2 = \left(\frac{1}{6}\right)^2$

$\left(\frac{1}{2}\right)^2 + 2\left(\frac{1}{x}\right)\left(\frac{1}{y}\right) + \left(\frac{1}{y}\right)^2 = \frac{1}{36}$

$\frac{1}{x^2} + \frac{2}{xy} + \frac{1}{y^2} = \frac{1}{36}$

$\frac{1}{x^2} + \frac{1}{y^2} = \frac{1}{36} - \frac{2}{xy}$ ----- ③

ซึ่ง ③ = ② พอดี (เพราะเราตั้งใจจะทำให้มันเท่ากันนั่นเอง)

ดังนั้น $\frac{1}{36} - \frac{2}{xy} = \frac{13}{36}$

$\frac{1}{36} - \frac{13}{36} = \frac{2}{xy}$

$\frac{12}{36} = \frac{2}{xy}$

จะได้ $xy = -6$

$x = \frac{6}{y}$ ----- ④

แทนค่า $x = \frac{6}{y}$ ใน ② เพื่อหาค่า y ; $\frac{1}{\left(\frac{6}{y}\right)} + \frac{1}{y} = \frac{1}{6}$ ----- ⑤

$-\frac{y}{6} + \frac{1}{y} = \frac{1}{6}$

$\frac{-y^2 + 6}{6y} = \frac{1}{6}$

$-y^2 + 6 = y$

$y^2 + y - 6 = 0$

$(y + 3)(y - 2) = 0$

$y = 2, -3$

แทนค่า $y = 2, -3$ ใน ② ซึ่งเป็นรูปแบบสมการที่ง่าย เพื่อหาค่า x

จาก ② จะได้ $\frac{1}{x} + \frac{1}{2} = \frac{1}{6}$ หรือ $\frac{1}{x} + \frac{1}{(-3)} = \frac{1}{6}$

$$\frac{1}{x} = \frac{1}{6} - \frac{1}{2} \qquad \frac{1}{x} = \frac{1}{6} + \frac{1}{3}$$
$$\frac{1}{x} = -\frac{2}{6} = -\frac{1}{3} \qquad \frac{1}{x} = \frac{3}{6} = \frac{1}{2}$$
$$x = -3 \quad \text{และ} \quad x = 2$$

ดังนั้น คำตอบของระบบสมการนี้มี 2 คำตอบ คือ $(2, -3)$ และ $(-3, 2)$

ตอบ

เว็บไซต์ห้องร้องเพลง
www.thaicadet.org

ตัวอย่างที่ 9

จงหาค่า a ที่เป็นบวก เมื่อ a เป็นค่าคงตัวจากระบบสมการ $x^2 + y^2 = a^2$

$x^2 - y^2 = -2a$ และ $x^2 = 4$

วิธีทำ

เรากำหนดให้ $x^2 + y^2 = a^2$ ----- ①

$x^2 - y^2 = -2a$ ----- ②

และ $x^2 = 4$ ----- ③

เรากำจัดตัวแปร y ให้เหลือเพียงตัวแปร x

① + ②; $x^2 + y^2 + x^2 - y^2 = a^2 - 2a$ ----- ④

$2x^2 = a^2 - 2a$

แทนค่า $x^2 = 4$ จาก ③ ใน ④; $2(4) = a^2 - 2a$

$a^2 - 2a - 8 = 0$

$(a - 4)(a + 2) = 0$

$a = 4, -2$

ดังนั้น ค่า a ที่เป็นบวกที่เป็นคำตอบของระบบสมการข้อนี้ คือ $a = 4$

ตอบ

เว็บไซต์ช่างโรจนาท
www.thaicadet.org

